

Alice' valsnelheid

In mijn ergste nachtmerrie is het herfst. Iedereen raapt om zich heen naar wat uit de lucht komt gedwarreld. Bij nader inzien blijken het geen bladeren, maar post-its in allerlei kleuren. Kleefbriefjes die op het asfalt vallen en volgekrabbeld staan met zinnen.

Op de oranje post-its blijken al mijn gedachten te staan, besef ik als ik er een paar heb opgeraapt. Alles wat ik ooit heb gedacht staat erop uitgeschreven. Ik ren koortsachtig door de straten om ze te verzamelen. Tot ik een man zie die evenzeer naar de oranje briefjes graait, beweerend dat het *zijn* hersenspinsels zijn die erop staan vermeld. Wij blijken doorheen de jaren exact hetzelfde te hebben gedacht, stel ik vast, waarna ik ontredderd wakker schrik.

Belachelijk is het, denk ik na die droom. Niemand heeft precies dezelfde gedachten als een ander, want iedereen heeft een uniek zelfbewustzijn, toch? En daar bevestig ik mijn eigenheid voor mezelf door tandpasta op mijn tong te spuiten en deze daarna tegen mijn gehemelte te drukken tot het prikken onverdraaglijk wordt: doeltreffender dan mondwater. Vervolgens bel ik naar mijn vriendin Lili en druk telkens als zij de naam van haar minnaar noemt op de hekjeostoets om haar te plagen. Het getuut doet haar schateren.

De kans dat er iemand op precies dezelfde manier als ik telefoneer, na op dezelfde wijze zijn of haar mond te hebben verfrist, lijkt mij bijzonder klein.

En ook als ik wat later op de dag ribbetjes marineer voor het diner (waarbij ik eigenzinnig laurierblaadjes door het vlees boor met tandenstokers), ben ik het roerend eens met Jan Hanlo's woorden, die mij komen toegewaaid als de post-its in mijn droom. Ik heb 'benul' van mijzelf zodra ik besef dat ik mijzelf kan uitdrukken, zelfs in de kleinste handelingen. En welke 'expressie' ik kies, vloeit rechtstreeks voort uit wie ik ben. 'Het is eerlijk.'

's Avonds blijken de varkensribbetjes aangebrand als ik te lang heb staan aperitieven met mijn gasten: het burgerlijke koppel Ton en Katja, en Lili en haar hoorndrager Kurt.

Ik heb gelukkig nog een extra portie vlees in de diepvriezer. Tijdens het ontdooien en het opnieuw bereiden van de lekkernij, slaat echter de verveling toe bij Lili's dochters, Myrthe en Laura van acht en tien, die ik dan maar viltstiften en papier toestop. Zij tekenen allebei Alice uit de film over het alom bekende wonderland, die zij die dag hebben gezien. Beiden zetten zij een meisje met blond krulhaar en een blauwe knoopjesjurk neer. De gelijkenis tussen de twee tekeningen bevreemdt mij een ogenblik, terwijl ik de ribbetjes omdraai in de oven.

Is het niet eng dat de Alice in hun verbeelding – en waarschijnlijk in die van een hele generatie filmkijkertjes – er precies hetzelfde uitziet? De Alice in de hoofden van de mensen die het Lewis Carroll-boek met minimale illustraties hebben gelezen, ziet er allicht telkens anders uit. Misschien wel even duizelingwekkend anders als de val in het fascinerende konijnenhol zelf.

Liam en Senne, Tons zonen, gamen ondertussen op de spelconsoles die zij hebben meegebracht. Gedurende de braadtijd van de ribbetjes begeven zij zich in een universum verzonnen door digitale designers, waar op datzelfde moment ook ontelbare andere jongeren in moeten vertoeven.

Meerdere uren per dag worden al die jeugdige gedachten volledig overschreven door de voorgekauwde verbeelding van anderen, besef ik. En ik stel mij hun fantasie voor als een stuk land waarin kolonialisten vlaggen planten. Ik zie hoe Warner Bros en Walt Disney gekleed in lange zwarte jassen over Sennes en Myrthes hobbelige hersenoppervlak hollen om gauw elk een perceel in beslag te nemen.

Wat betekent het, vraag ik mij af, terwijl ik het gare vlees op een bedje van rucola schik. Wat doet het met iemands zelfbewustzijn om zo vaak op sluimermodus te worden gezet, geen beroep te moeten doen op de eigen expressiemogelijkheden om zichzelf te bevestigen?

Feit: door de ontleding en de entertainmentscultuur doen vele Liams en Laura's almaar minder vaak beroep op zichzelf en leeftijdsgenoten om zich te ontspannen. Vraag: Is hun 'ik' daardoor werkelijk meer gemodelleerd door de massa dan dat van de generaties voor wie de pretdoos bij uitstek nog grotendeels de eigen verbeeldingskracht was? Drukken zij zichzelf hierdoor werkelijk minder uit of alleen minder authentiek? En zo ja, hebben zij daardoor dan minder 'benul' van zichzelf?

En hoe zit het met het ‘besef’ van de Afrikaanse acht- en tienjarigen, vraag ik me af als de kinderen eindelijk gretig stukjes sparerib in warme bearnaise dompelen en Hanlo’s uitspraak mij plots enigszins ontzet. Zijn kansarme Senegalezen en Ghanezen zich, vreselijk genoeg, niet in de eerste plaats bewust van zichzelf door honger, dorst en ziekte? Is ‘benul’ door zelfexpressie geen luxe die ons slechts te beurt valt als aan alle primaire behoeften is voldaan?

Mijn echtgenoot geeft mij een je-verwaarloost-je-gasten-frons. Even staak ik mijn gemijmer en probeer ik deel te nemen aan het gesprek van Katja en Kurt over energiekosten die de pan uit swingen. Maar ik kan alleen de gemeenplaatsen van de conversatie tellen, de voorspelbaarheden. Hoe staat het met de westerse volwassenen, verzink ik alweer in gepeins. Vergt het in een maatschappij vol massacommunicatie geen keuze om uit een volledig eigen, ‘eerlijk’ ik te leven? Kan men er vandaag niet evengoed voor opteren om te leven uit een haast volledig collectief ingekleurd en dus slechts voorgewend, onoprecht ‘zelf’-bewustzijn?

Terwijl ik de frambozencoulis voor het dessert opwarm, besluit ik om de proef op de som te nemen.

Eerst zal ik mij gedurende twee weken afschermen van alle ik-remmers op de prefab-pleziermarkt. Geen seconde zal ik mijn gedachten laten overlappen door oppervlakkige dvd’s, soaps, weblogs vol kook- en shoptips of hersendodende pc-spelletjes, waaraan ik me anders bezondig tijdens de werklunch. En ook de heerlijk holle babbels met Steffy zal ik afslaan. Mijn fitnessbuddy, die telkens als ze een haarextension verliest er helemaal mee naar de kleedkamer loopt, ernaar starend als was het een door wrede kinderen afgerukte dierenstaart.

Alles zal ik er de komende veertien dagen voor doen om mijn geest zo veel mogelijk te activeren en over te leveren aan zichzelf. Ik zal geen druppel alcohol drinken. Lange winterwandelingen zal ik maken en nog veel langere treinreizen naar nergens en weer terug, tijdens welke ik mij duizenden vragen zal stellen over mijn toekomst, verleden en heden. Russell zal ik lezen, Schopenhauer en – hou je vast – Derrida. Mijn oude leesclub zal ik opzoeken om er intellectualistische gesprekken aan te gaan, waarvan ik normaal gezien, buiten het kader van mijn onderzoek, terstond zou kokhalzen of de slappe lach krijgen of allebei tegelijk. En als dat alles mij nog niet

voldoende terugdringt in mijn eigen gedachtegangen, zal ik zelfs op visite gaan bij familieleden die mijn laatste vlies van zelfbegoocheling maar wat graag zullen doorprikken door het stellen van kwellende, uiterst confronterende levensvragen. Zelfs in het moeizame proces van een abstract experiment als dit, kan een mens op zijn familie rekenen.

Inderdaad. Na twee weken vertoeven nabij de peinspijngrens, voel ik mij alerter. Maar is het ook zo? Staat mijn geest werkelijk scherper en vooral: zijn mijn gedachten nu oorspronkelijker dan anders, meer van mij alleen? Is mijn 'benul' werkelijk vergroot? Voel en handel ik vanuit een oprechter, echter 'zelf', minder beïnvloed door het gedachtegoed van mijn omgeving en de media?

Stap 2 van mijn onderzoek zal het moeten uitwijzen: ik verplicht mij tot anderhalf uur 'automatic writing'. Ik sluit mij op in mijn bureau met een eenvoudige blauwe balpen en een blok schrijfpapier en noteer alles wat onmiddellijk in me opkomt, zonder enige tussenstop langs mijn ratio. Het resultaat zal ik pas lezen na afloop van mijn queeste. Na fase 3, waarin ik precies het omgekeerde zal doen als in etappe één.

Fase 3 is verrukkelijk. Na Schopenhauer te hebben doorworsteld, wentel ik mij gewillig in een lavastroom van lanterfanterijen. De ene na de andere romantische komedie bekijk ik. De boodschappen doe ik enkel met een hoofdtelefoon op, vol luide hersenverlammende popmuziek, en tijdens het werken wimpel ik alle enigszins interessante denkpijpen af door mij over te geven aan junkgedachten. Wat zou ik doen als ik de loterij won? Vindt mijn man dineren op de Seine ter ere van onze huwelijksverjaardag klef of geweldig?

De ene na de andere webwinkel bezoek ik, als ik niet 'facetime' met Steffy over onze megaviriele fitnesscoach of over een retro picknickmand, die online in promotie staat en die wij meteen 'geliked'👍 hebben. En komen er na al die geestdodende bezigheden toch nog échte denkflarden aanzetten, spoel ik ze weg met sloten martini. Ook na die periode sluit ik me op in mijn bureau om alles wat door me heen raast te vatten op papier.

Vervolgens lees ik het resultaat van mijn twee sessies 'automatic writing'. Ik sta er werkelijk versteld van.

De ochtend vlak na de veertien dagen vol makkelijk vermaak heb ik flarden van songteksten opgeschreven en nietszeggende woordenreeksen zoals ‘kip tandoori, tandoori, tut, trut, terug, terug, Katja bellen, bijna vakantie’.

Na mijn ultieme zelfconfrontatie heb ik daarentegen zinnen neergepend als

‘Misschien heeft alles pas zin als je er eerst niets van hebt gesnapt.’

‘Te begrijpen eigenlijk dat Lili vreemdgaat.’

‘Misschien lees ik de Ulysses wel volledig als ik ooit zwanger ben, mijzelf negen maanden tijd geef om hem uit te lezen.’

Ik kan niet zeggen dat het topoorspronkelijke filosofie is, wat daar staat. Maar dat het diepzinniger van aard is en meer eigen dan het kip tandoorigelul, waarin ik weinig van mijn eigen leven herken, nou ja. De overvloed aan gedachteremmers waaraan ik mezelf de laatste twee weken heb blootgesteld, lijkt inderdaad een deel van mijn eigenheid te hebben uitgeschakeld. En bijna word ik bevangen door een gevoel van trots omwille van het welslagen van mijn onderzoek, tot de weinig wetenschappelijke aard ervan tot me doordringt.

Eén: hoe ‘automatic’ waren mijn twee schrijfsessies in werkelijkheid? Heb ik mij niet ietwat laten leiden door het verlangen mijn veronderstellingen bekrachtigd te zien?

Die zin over de Ulysses alleen al, is die niet eerder een product van mijn rede dan een ongecontroleerd uitvloeisel van mijn geest?

Twee: zelfs als mijn onderzoeksmethode al objectief te noemen zou zijn, dan nog heb ik er slechts één enkele testpersoon aan onderworpen, namelijk mijzelf.

Ontmoedigd verfrommel ik de vellen met mijn zogezegde automatische schrijfsels, beseffend dat ik mijn procedé zou moeten toepassen op minstens honderd burgers, alvorens ook nog maar te mogen denken aan dingen concluderen.

Zoveel mensen op mijn eentje betrekken bij zoiets bizars: volstrekt onhaalbaar.

Maar wat als ik er zelfs nog erger aan toe ben, vraag ik me af, terwijl ik de propfen mijner wetenschappelijk failliet naar de vuilnisemmer breng. Wat als ik in wezen niet uit moedeloosheid de brui geef aan het onderzoeken van mijn hypothese, maar uit angst?

Uit vrees om precies het tegenovergestelde te ontdekken dan wat mij goed uitkomt. Wat als een echt experiment met hersenscans, sensors en wetenschappers in witte jassen zou uitwijzen dat de verbeeldingskracht van de ‘digikids’ niet luier of minder authentiek wordt door al die voorgedesignde wonderlanden waaraan zij worden blootgesteld? Wat als Laura’s en Liams hersenen er net nieuwe processen door integreren waardoor hun denkwereld verder, fijner vertakt dan die van mensen zoals ik? Wat als al dat vermaak vol special effects hun eigen fantasie en expressiemogelijkheden alleen maar stimuleert?

Benauwd voel ik mij plots door die hoogstpersoonlijke en bespottelijke angst, die misschien wel mijn eigen top- of eerder dalpunt van individualisme is, dat hoogtij viert, naar men zegt.

Ik besluit om de aangenaamste der gedachtehoezen over mijn getob heen te trekken: het beroemde verhaal van Lewis Carroll, waarmee mijn hele zoektocht tenslotte is begonnen.

Ik til het verbleekte boek van het rek en ga ermee op de bank zitten. Hele passages herlees ik, maar het helpt niet. De gedachte dat het personage dat tijdens het lezen in mijn hoofd ontstaat, mogelijk veel beperkter is, minder levensecht dan datgene dat inmiddels in het supercyberbrein van Lili’s dochters ronddoelt, leidt mij af. Ontelbare verschillende Alicen tellen hun hersenen inmiddels misschien, die elk met een andere valsnelheid in een wereld belanden, zo fantasierijk dat ik, primaat uit de papieren tijd, hem in geen eeuw zou kunnen verzinnen. Die veronderstelling is als de wrede Hartenkoningin uit het sprookje zelf voor mij en ik voel me dan ook opgelucht als Steffy net belt.

Ze verschijnt op het schermje van mijn iPad en praat over de moussaka à la ricotta die zij op aanraden van een tv-kok heeft gemaakt, met aubergines zo zwart en glad dat ze haar deden denken aan walvissen.

En eindelijk, terwijl zij praat over het ene na het andere media-item dat zij vanuit een hoogst eigen perceptie ervaart, kom ik tot een conclusie van mijn onderzoek die mij noch onwetenschappelijk, noch zelfondermijnend lijkt.

Misschien is het niet langer helemaal correct te zeggen dat het individualisme hoogtij viert, is dat een al te verwarrende uitspraak geworden.

Is het niet helderder om het zo te stellen: nooit eerder dan vandaag werden er zoveel verschillende, collectief gedeelde zaken zo individueel beleefd.

En ja, hieruit vloeit voort dat in extreme, hoogst uitzonderlijke gevallen het collectieve het eigen ik volledig kan opsorpen, kan bepalen. Misschien zelfs zozeer dat het eigen 'zelf' dan slechts een volmaakte spiegel van zijn gemediatiseerde omgeving is. Een ik als een glimmend vlak dat alle indrukken en opinies blindelings weerkaatst, niets toevoegt van zichzelf, maar daardoor niet minder zelfbewust is. Niet per definitie.

De permanente behoefte aan eten en drinken, het vaststellen van aanrakingen, geuren, van behaaglijke warmte of net onverdraaglijke koude of pijn, zorgen ervoor dat ook dat zeldzame individu dat nauwelijks eigenheid bevat, zich evenzeer aanwezig kan weten – zij het op geheel andere wijze – als de meest expressieve sprookjesschrijver. Sterker nog. Laten we het eens omdraaien. Neem een volwassene en een kind die een rijke, originele gedachtewereld hebben én het geluk zich tot in het puntje van hun ziel te kunnen uitdrukken door te schilderen, te tekenen of zich uit te leven met mode, taal of muziek. Beeld je vervolgens een door de hitte uitgedroogd aidsslachtoffertje in en een zwaar lijdende kankerpatiënt, die precies even diepzinning en authentiek zijn als eerstgenoemden. Zeer verontrustende taferelen, maar voor velen een al te wrede realiteit.

Hebben laatstgenoemden desondanks het feit dat zij door hun vreselijke omstandigheden hun creativiteit niet langer kunnen botvieren, in verhouding geen groter, scherper zelfbesef dan het gefortuneerde, aldoor creërende duo? Hun besef is op zijn minst voortdurender te noemen, hamrender door de onrechtvaardige ellende waarin zij verkeren.

Opmerkelijk optimisme en allicht goed bedoelde verbloemingsdrang vergt het volgens mij om zelfbewustzijn gelijk te stellen aan 'het eerste besef van expressie'. De waarheid lijkt mij echter zoals vaak stukken minder fraai, banaler. Niets anders dan de zintuiglijke gewaarwordingen zijn het immers die het 'benul', 'het eerste besef' van het eigen bestaan veroorzaken, hoe gruwelijk dat ook is voor hele continenten en bevolkingsgroepen. Per slot van rekening vertelt Alice haar ontzettend

vreemde droom aan haar zus terwijl er heerlijke thee op haar wacht, nadat zij is wakker geworden op een bank die warm en veilig is, in niets bedreigend.